

POUČAVANJE KOMPETENCIJA ZA DEMOKRATSKU KULTURU KROZ *ONLINE* NASTAVU

Priručnik za
nastavnike/nastavnice

Dr. Radmila Rangelov Jusović

*Za vaša prava u skladu sa
europskim standardima*

Finansirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implementirano
od strane Vijeća Evrope

© 2020 Vijeće Europe. Sva prava zadržana.

Licencirano Europskoj uniji pod uvjetima.

Nijedan dio ove publikacije ne može se prevoditi, reproducirati niti prenositi, u bilo kojoj formi ili na bilo koji način, elektroničkim (CD-Rom, internet, itd.) ili mehaničkim putem, uključujući fotokopiranje, snimanje ili putem bilo kojeg sustava skladištenja informacija ili pretraživanja, bez prethodnoga odobrenja Direktorata za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int) u pisanoj formi.

Izdavač:

Vijeće Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

www.coe.int

© Vijeće Europe, travanj 2020.

Finansirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implementirano
od strane Vijeća Evrope

Sadržaj

O PRIRUČNIKU I KOMPETENCIJAMA	4
UČENJE I POUČAVANJE NA DALJINU U IZVANREDNIM OKOLNOSTIMA	5
KAKO JE ORGANIZIRAN OVAJ PRIRUČNIK?	8
POGLAVLJE 1: VRIJEDNOSTI	9
Ideje za aktivnosti	11
POGLAVLJE 2: STAVOVI	14
Ideje za aktivnosti	17
POGLAVLJE 3: VJEŠTINE	21
Ideje za aktivnosti	24
POGLAVLJE 4: ZNANJE I KRITIČKO RAZUMIJEVANJE	28
Ideje za aktivnosti	30

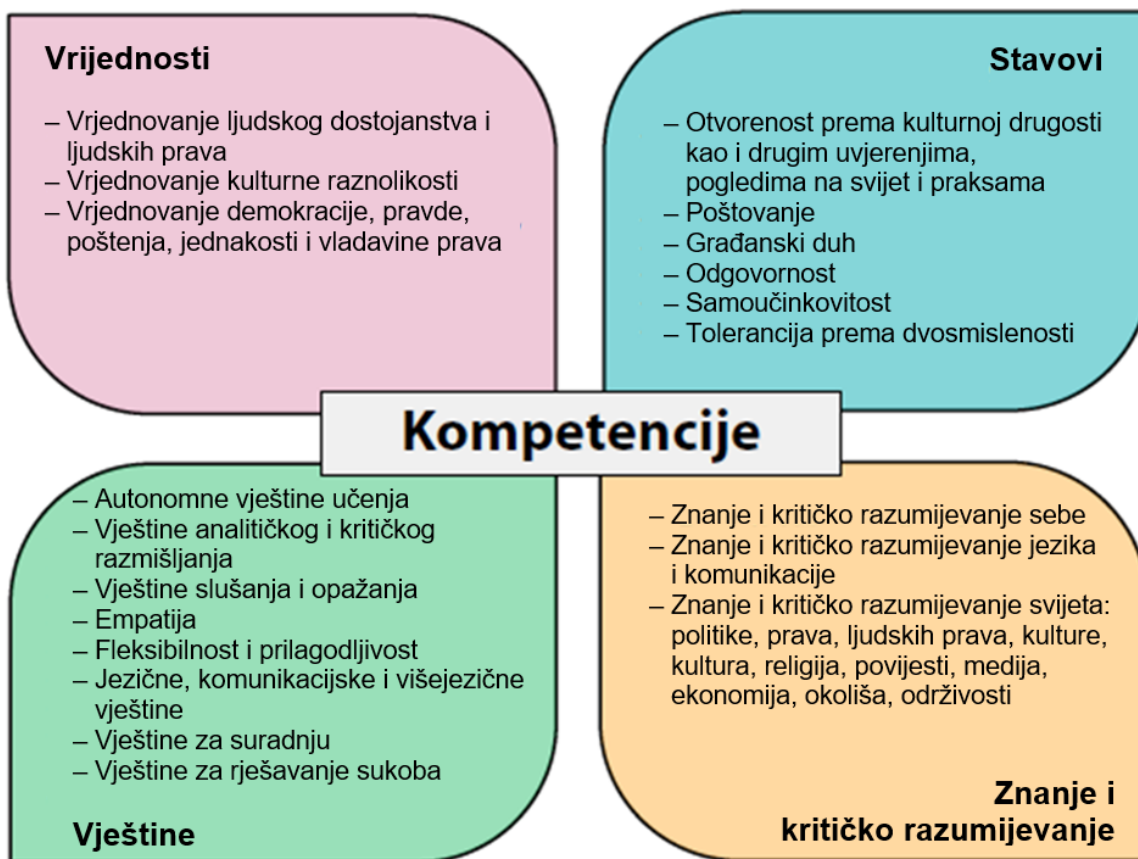
O PRIRUČNIKU I KOMPETENCIJAMA

Ovaj je priručnik nastao u vrijeme koje nije nalik niti jednom vremenu koje poznajemo mi ili naša djeca, u vrijeme kada su se ulice i školske zgrade ispraznile, život ispunio nepoznicama i strahom, a pogled usmjerio na televizijske ekrane i društvene mreže. Istovremeno, ovo je vrijeme u kojem, više nego do sada, veliki broj ljudi preispituje svoje stavove, vrijednosti, kao i svoja znanja i vještine.

Upravo o tome i govori ovaj priručnik – o onim ljudskim **stavovima i vrijednostima** koji su nam potrebni kako bismo uspjeli održati ovaj svijet mjestom kojem svi ravnopravno pripadamo, u kojem smo poštovani i zaštićeni, i u kojem se povezujemo u snažne zajednice spremne da se nose sa izazovima. No, za to nam trebaju i **mnogobrojna znanja, kritičko razumijevanje svijeta i vještine**.

Sve ovo zajedno čini skup kompetencija s kojima se ne rađamo, nego koje se stječu i razvijaju, mijenjaju, preispituju i dopunjuju tijekom cijeloga života.

*Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu*¹ nastao je kao rezultat promišljanja velikog broja stručnjaka i praktičara, kako bi nam se dalo okvir i smjernice unutar kojih se možemo kretati promišljajući, prije svega, o načinu na koji odgajamo i učimo svoju djecu, bilo u obiteljskom okruženju, školi ili zajednici.

¹ <https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/reference-framework-of-competences-for-democratic-culture>

UČENJE I POUČAVANJE NA DALJINU U IZVANREDNIM OKOLNOSTIMA

Učenje i poučavanje su složeni procesi koji zahtijevaju dobro poznavanje razvojnih karakteristika onoga tko uči, samog učenja kao aktivnoga procesa konstrukcije razumijevanja svijeta oko sebe, i mnogobrojnih pristupa, metoda i strategija koje učenje čine učinkovitim.

Učenje na daljinu ima svoje specifičnosti i, u vrijeme nagle ekspanzije tehnološkoga razvoja, ono postaje sve prisutnije u našim obrazovnim sustavima. Teško je reći jesmo li još uvijek pronašli najbolji modus kada je riječ o učinkovitom korištenju informacijsko-komunikacijskih tehnologija, balans između upotrebe tehnologije, i nezamjenjive žive riječi i interakcije među akterima učenja i poučavanja.

Dok su debate o upotrebi tehnologije još uvijek veoma žive, cijeli svijet se našao u potpuno novoj situaciji. Zatvaranjem škola, zabranama okupljanja i ograničavanjem komunikacije uživo, trebalo je brzo pronaći rješenje za novonastali izazov – kako održati nastavni proces, kako omogućiti učenicima/učenicama da nastave učiti, te kako pri tome očuvati mentalno zdravlje učenika i učenica.

Različite zemlje su pronašle različita rješenja, bilo da su otpočele s emitiranjem TV škola za učenike i učenice, smanjujući komunikaciju s učenicima/učenicama na minimum, bilo da su potpuno obustavile nastavni proces ili, pak, organizirale svakodnevnu nastavu kroz različite *online* platforme i alate. Idealnog rješenja nema, a rezultati različitih pristupa će se pokazati kroz analize koje će biti rađene nakon okončanja krize.

S druge strane, roditelji su preuzeli ulogu učitelja, često nespremni da se nose s postavljenim izazovima, bilo da su i sami zauzeti poslovima, ili nemaju dovoljno znanja da pomognu učenicima/učenicama, ili su, pak, preokupirani socijalnim i ekonomskim problemima opstanka.

No, ono što se sigurno već pokazalo jest da različiti alati ili platforme za *online* nastavu ne mogu, posebno ne preko noći, u potpunosti zamijeniti redovan nastavni proces, te da su kvalitetni nastavnici i nastavnice temelj dobrog obrazovnog sustava. Obrazovanje nije samo učenje, nego i druženje i interakcija.

Paralelno s uvođenjem novih modela nastave, javio se i niz problema, „početničkih“ grešaka, među kojima su:

- zadavanje istog rasporeda rada ili lekcija kao da se učenici/učenice nalaze u školi, što je preopteretilo i učenike/učenice, roditelje i same nastavnike/nastavnice
- učenicima/učenicama se, radi brzine i učinkovitosti, nude identični materijali za rad i postavljaju isti zadaci, usprkos razlikama među njima
- preveliko oslanjanje na tehnologiju i *online* lekcije, što je učenike i učenice vezalo za ekrane
- nesnalaženje i neučinkoviti pristupi u praćenju i ocjenjivanju napredovanja učenika/učenica, koji su dodatno frustrirajući, a pritom ne odražavaju njihove stvarne kompetencije
- smanjena ili prevelika očekivanja od učenika/učenica – od pretrpavanja sadržajima do banaliziranja zadataka
- nerealna očekivanja od roditelja i nastavnika/nastavnica, koji trebaju biti stalno dostupni
- nedostatak senzibiliteta i brige za mentalno zdravlje učenika/učenica, obitelji i

nastavnika/nastavnica

- isključivanje učenika/učenica koji/e nemaju uvjete za rad kod kuće, niti pristup tehnologiji
- zanemarivanje obiteljskoga statusa i dinamike.

Namjena ovog priručnika nije da odgovori na novonastale probleme, niti da nastavnicima/nastavnicama doda još novih sadržaja u već prenatrpanom rasporedu i opterećenju. Njegov cilj je ponuditi pomoć nastavnicima/nastavnicama (i roditeljima) kroz konkretne ideje i primjere aktivnosti kako bi podržali razvoj kompetencija učenika/učenica i pomogli im da bolje razumiju svijet u kojem žive, očuvaju nadu i uvjerenje da mogu graditi bolji svijet za sebe, cijelo društvo i planet. Upravo sada ne smijemo propustiti priliku da o tim i takvim temama razgovaramo s učenicima/učenicama. S jedne strane, oni su istinski zainteresirana za njih, a s druge, ovo je idealna prilika da u stvarnom vremenu propitamo vlastite stavove i vrijednosti, i steknemo nova znanja i vještine.

Priručnik se zasniva na sljedećim načelima i pretpostavkama:

1. Učenje, pa i ono na daljinu, zahtijeva aktivnosti koje će osposobiti učenike/učenice da samostalno tragaju za informacijama, promišljaju i rješavaju probleme.
2. Svako dijete je jedinstveno – ima različitu dinamiku i tempo rada, interesiranja i sposobnosti, kao i životne okolnosti, pa učenje treba biti diferencirano i individualizirano.
3. Učenje ne ovisi samo o kognitivnim sposobnostima, nego i o motivaciji, ustrajnosti, samoregulaciji, domaćeg okruženja, na što uveliko utječe trenutačna situacija, pa je potrebna značajna doza fleksibilnosti.
4. Stjecanje kompetencija za demokratsku kulturu je proces koji zahtijeva vrijeme za promišljanje, istraživanje, propitivanje i nije dio jednog, specifičnog, predmeta ili lekcije.
5. Za stjecanje ovih kompetencija potrebna je podrška nastavnika i obitelji, ali i drugih ljudi u zajednici, i taj proces se odvija svakodnevno i na različite načine – svaka životna situacija je prilika za učenje.

UČENJE NA DALJINU ZAHTIJEVA AKTIVNOSTI KOJE ĆE OSPOSOBITI UČENIKE/UČENICE DA SAMOSTALNO TRAGAJU ZA INFORMACIJAMA, PROMIŠLJAJU I RJEŠAVAJU PROBLEME – primjenjuju naučeno a ne reproduciraju!

DA

- Pretočiti gradivo u šire i integrirane tematske cjeline – fokus na glavnim ishodima
- Osmisliti projektne zadatke koji se realiziraju tijekom dužeg vremena
- Obučiti učenike/učenice da koriste različite strategije za učenje i prate vlastito napredovanje
- Osigurati *online* resurse (stranice, linkove, različite platforme)
- Ohrabriti sigurno pretraživanje interneta

NE

- Novo gradivo ili zadatak svaki dan
- Klasične lekcije sa zadacima koji traže samo pamćenje i reprodukciju – oslanjanje samo na nastavnika/nastavnicu
- Više nepovezanih predmeta i zadataka svaki dan

UČENICI/UČENICE IMAJU RAZLIČITE ŽIVOTNE OKOLNOSTI, DINAMIKU I TEMPO RADA I RAZUMIJEVANJE SADRŽAJA – PRISTUP I ZADATCI NE MOGU BITI ISTI ZA SVE

DA

- Poznavanje okolnosti u kojima učenici/učenice žive i prilagođavanje njihovim potrebama
- Tjedni zadatci s manjim koracima – pismene upute za svaki korak i jasni primjeri i kriteriji uspješnosti
- Redovito praćenje i povratna informacija
- Dodatni zadaci za one koji brže završe
- Prilagođeni zadaci za djecu sa poteškoćama

NE

- Isti zadatci, tempo i dinamika rada za svu učenike/učenice
- Video (TV) sa zadacima i pojašnjenjima koja su ista za sve, i koja se ne mogu vratiti i ponovno reproducirati
- Nejasno postavljeni zadatci, koji traže puno podrške roditelja
- Tehnički ili materijalni zahtjevi koje svi učenici/učenice ne mogu ispuniti

UČENICI I UČENICE RAZLIČITO PODNOSE IZOLACIJU, ALI NA SVE UTJEČU IZVANJSKE OKOLNOSTI PA IM PAŽNJA MOŽE BITI KRAĆA, SPOSOBNOST KONCENTRACIJE I SAMOREGULACIJE UMANJENA, A POVEĆAN STRES I POTREBA ZA BLISKOŠĆU

DA

- Pružite učenicama/učenicima podršku i otvorite prostor da uvijek mogu razgovarati o svemu što im je važno – informirajte ih o svemu što se dešava na primjeren način
- Budite fleksibilni – ne očekujte od svih učenica/učenika isto
- Bavite se temama koje govore o emocijama i načinu nošenja sa stresom; ohrabrite učenice/učenike da slobodno izraze svoju zabrinutost i strah
- Pomozite im da budu ponosni na sebe i vide pozitivne strane
- Pokrenite aktivnost – vršnjački partner za podršku, trebam pomoć..., danas me brine
- Uspostavite sustav praćenja dinamike rada – javljanje nakon svakog urađenog koraka; slanje rada vršnjacima do određenog roka; podsjećanje na zadane rokove
- Uvedite sustav bilježenja – liste za provjeru s praćenjem za učenice/učenike; značke za svaki urađeni korak, smajliji, zvjezdice...
- Pomozite učenicama/učenicima da uspostave dobar ritam, rutine i raspored rada prilagođen sebi i okolnostima u kojima žive
- Potaknite njihova interesiranja za kreativne aktivnosti, čitanje, umjetnost, film...
- Ne umanjujte očekivanja od učenica/učenika – njima treba osjećaj da vi vjerujete u njih i njihove sposobnosti i da uvijek mogu više
- Pojasnite učenicama/učenicima kriterije za praćenje uspješnosti – neka sami sebe procjenjuju
- Pratite napredovanje i šalžite im dodatne upute o tome kako mogu unaprijediti svoj rad
- Poučite učenice/učenike kako da traže konkretnu pomoć
- Pomozite im da naprave svoj portfolio radova

KAKO JE ORGANIZIRAN OVAJ PRIRUČNIK?

Priručnik se sastoji od četiri poglavlja posvećenih vrijednostima, stavovima, vještinama te znanjima i kritičkom razumijevanju. Svako od poglavlja sadržavat će različite ideje za aktivnosti s učenicima i učenicama, koje vam mogu pomoći da jačate njihove kompetencije za demokratsku kulturu.

Mada se kompetencije organizirane kroz ova četiri poglavlja snažno prepliću i nadopunjuju, fokus aktivnosti će biti na jednoj od njih, uz napomene koje još kompetencije možete razvijati.

POGLAVLJE 1: VRIJEDNOSTI

ZAŠTO JE VAŽNO GOVORITI O VRIJEDNOSTIMA?

Demokracija i demokratsko okruženje u svakoj zemlji počivaju na određenim vrijednostima koje, ako ne postoje, izravno ugrožavaju temeljnu suštinu demokracije. Ovdje govorimo o bazičnim vrijednostima, poput vrjednovanja ljudskoga života, dostojanstva, jednakosti i socijalne pravde. Svako demokratsko društvo stoga mora stalno raditi na razvoju i njegovanju ovih vrijednosti, i ne smijemo zaboraviti da smo prešli dug put kako bismo ova prava i vrijednosti uživali danas. **Demokracija i demokratske vrijednosti** često su pred izazovima, a da bismo uživali prava i slobode, od kojih većine nismo ni svjesni, potrebne su svrhovite akcije koje ih brane, propituju i, na kraju, etabliraju kao važne.

Vrijednosti

- Vrjednovanje ljudskog dostojanstva i ljudskih prava
- Vrjednovanje kulturne raznolikosti
- Vrjednovanje demokracije, pravde, poštenja, jednakosti i vladavine prava

Vjerujemo da škola, kao mjesto odgoja srca i obrazovanja uma, ima obvezu i dužnost otvarati dijalog, propitivati i poučavati vrijednosti koje su u temelju demokratskih društava, a posebno vrijednosti kao kompetenciju, jer jedino u svojoj punini razumijevanja i internalizacije one imaju smisla. Nastavnicima/nastavnicama ovo treba predstavljati prirodnu nadogradnju postojećih aktivnosti s učenicima i učenicama. Većina nastavnika svjesno ili nesvjesno već poučava, modelira i propituje vrijednosti. Međutim, uvijek moramo ponovno naglašavati potrebu **za planskim i strukturiranim načinom** na koji se vrijednosti poučavaju ili se o njima razgovara.

Vrjednovanje ljudskoga dostojanstva i ljudskih prava

Vjerujemo da ćemo se svi složiti da je svako ljudsko biće podjednako vrijedno, ima svoje dostojanstvo i pravo na istu vrstu poštovanja, na isti skup ljudskih prava i temeljnih sloboda, i tako se prema njemu i treba ophoditi. Ovo uvjerenje pretpostavlja: da su ljudska prava univerzalna, neotuđiva i nedjeljiva, i da se primjenjuju na svakoga bez razlike; da ljudska prava osiguravaju minimalan skup zaštita koje su od suštinske važnosti da bi ljudska bića mogla živjeti dostojanstven život; i da ljudska prava osiguravaju neophodan temelj za slobodu, jednakost, pravdu i mir.

Vrjednovanje kulturne raznolikosti

Drugi skup vrijednosti zasniva se na općem uvjerenju da druge kulturne pripadnosti, kulturni varijeteti, raznolikosti i pluralizam gledišta, pogleda i praksi treba pozitivno promatrati, cijeniti i

njegovati. Ovo uvjerenje pretpostavlja: da je kulturna raznolikost kapital za društvo; da ljudi mogu učiti i imati koristi od raznolikosti gledišta drugih ljudi; da kulturnu raznolikost treba promovirati i zaštititi; da ljude treba ohrabrivati da stupaju u interakcije s drugima, bez obzira na uočene kulturološke razlike; da interkulturni dijalog treba služiti za razvijanje demokratske kulture življenja u zajedništvu jednakih u društvu.

Vrjednovanje demokracije, pravde, poštenja, jednakosti i vladavine zakona

Treći skup vrijednosti zasniva se na skupu uvjerenja o tome kako društva trebaju funkcionirati i njima se upravljati, uključujući i uvjerenja da: svi građani trebaju biti u mogućnosti da podjednako sudjeluju (bilo izravno ili neizravno, preko izabranih predstavnika) u procedurama formuliranja i donošenja zakona koji se koriste za upravljanje društvom; svi se građani trebaju aktivno uključiti u demokratske procedure koje funkcioniraju u okviru svoga društva (dopuštajući da bi ovo također moglo značiti neuključivanja u određenim prilikama, iz razloga prigovora savjesti ili okolnosti); iako odluke treba donositi većinom, pravedno i pravično, a ravnopravnost prema manjinama i pripadnicima manjina treba biti osigurana; socijalna pravda, poštenje i jednakost trebaju funkcionirati na svim razinama društva; i vladavina prava mora postojati, tako da svatko u društvu bude tretiran pravedno, pravično, nepristrano i jednako u skladu sa zakonima koji su zajednički za sve.

ZAŠTO JE BAŠ SADA OVO VAŽNO!

Pandemija je donijela novi niz društvenih pravila i za većinu u potpunosti promijenila način života. U vremenima krize društva imaju tendenciju pribjegavati samozaštiti, što je potpuno razumljivo i na individualnoj razini. U ovom trenutku, važno nam je da smo sigurni, uključujući to da imamo krov nad glavom, hranu, zagarantirana primanja i slično. U istom trenutku nam je važno i da pripadamo nečemu većem od samih sebe i da se osjećamo zaštićeni, a u ovom slučaju sva pažnja je usmjerena na sustav i državu. Demokratske institucije ostaju demokratske pred bilo kakvim izazovom. Ali, u jednadžbi demokracije, i pojedinac mora ostati u okvirima demokratske ideje. Tijekom različitih kriza, pa i tijekom pandemije, od presudne je važnosti ne zaboraviti sva dostignuća čovječanstva, uključujući i razinu dostignutih ljudskih prava i sloboda za sve bez razlike i bez diskriminacije na temelju nekih specifičnih okolnosti ili karakteristika pojedinaca. Svjedoci smo da smo prinuđeni ograničiti neka prava i slobode te „otključati“ neka druga prava ili im dati primat nad drugima. Ali, isto tako, trebamo misliti da neka od tih ograničenja imaju veći utjecaj na neke pojedince (na primjer, izolacija i zabrana fizičkog kontakta može biti neprihvatljiva za osobe s invaliditetom, koje trebaju neku specifičnu pomoć – jednake mjere ne utječu na sve pojedince jednako. Ovo je savršena prilika, ali i obveza edukatora, da o ovim važnim pitanjima razgovaraju s učenicima i učenicama. To spada u domenu odgovornosti kao sastavnog dijela demokratske kompetencije. Pronaći ćemo se u dvojakoj ulozi – zaštitnika demokracije, ali i edukatora.

IDEJE ZA AKTIVNOSTI

Donosimo vam seriju različitih ideja koje treba prilagoditi dobi i kontekstu. Ove ideje su proizašle iz uvjerenja da je važno govoriti o vrijednostima, posebno u ovom trenutku. Sve ideje možete i trebate prilagoditi dobi učenika/učenica, svom načinu i stilu rada, okolnostima, predmetu koji poučavate i slično.

Razgovarati o vrijednostima – Sa svojim učenicima i učenicama pokrenite seriju razgovora o vrijednostima. Krenite od toga da učenici/učenice dolaze s već izgrađenim vrijednosnim okvirom koji je nastao unutar njihovih obitelji, kao i nastavnici/nastavnice. Za početak, veoma je važno da se vrijednosti i njihovo značenje ne podrazumijevaju. Primijetit ćete da svi imaju vlastito poimanje određenih vrijednosti. Kod vrijednosti je veoma važno naučiti da one imaju svoje značenje, da se ogledaju kroz ponašanje jer tako materijaliziramo određenu vrijednost, te da postoje posljedice odnosno reakcije na ponašanja u skladu s određenim vrijednostima. Za početak otvorite razgovor o njihovim vrijednostima i što one za njih znače. Pokušajte donijeti zajedničke vrijednosti uvažavajući sve individualne vrijednosti.

Demokratske vrijednosti – Pandemija može predstavljati povod za razgovor o demokratskim vrijednostima. Za početak, bitno je ne prejudicirati i ne ograničavati učenike/učenice. Prvo razgovarajte o konceptu demokracije i dopustite učenicima/učenicama da sami odrede važne demokratske vrijednosti za svako društvo. Sljedeći bi korak bila dekonstrukcija pojedinačnih vrijednosti i njihova važnost u vremenu pandemije. Kako zadržati demokratski duh društva? Koje vrijednosti posebno njegovati i stavljati fokus na njih (na primjer, briga o drugima, odgovornost, zdravlje i slično)? Koja je naša osobna uloga u tome i kako možemo doprinijeti demokratskom duhu kroz intenzivno življenje i naglašavanje demokratskih vrijednosti?

Izazov sa vrijednostima – Nakon inicijalnog razgovora o vrijednostima, vrlo prirodno možete preći na sljedeću fazu, koja, u teoriji internalizacije vrijednosti, dolazi poslije pojmovnog određenja – a to je modeliranje. Napravite zajednički izbor od 20 do 25 vrijednosti. Neka svaki učenik/učenica nasumce odabere jednu za koju će tijekom budućeg perioda (tjedan ili mjesec) intenzivno raditi. Zadatci mogu biti da se u medijima pokušaju upratiti frekvencije te vrijednosti, kako ona izgleda i kako je učenici/učenice primjećuju svakodnevno u obitelji i društvu. Učenik/učenica treba također tijekom tog perioda pokušati uraditi što više stvari koje upravo reflektiraju danu vrijednosti. Neka na kraju tog perioda naprave prezentaciju po želji i predstave je ostalim učenicima/učenicama.

Rad na vlastitim vrijednostima – Vrijednosti imaju i motivacijsku ulogu. One pokreću osobu da bude baš onakva kakva želi biti. No, često primjećujemo da neke vrijednosti za koje mislimo da su nama važne ne živimo istinski svaki dan, jer su one pod stalnim atakom okruženja, drugih ljudi i različitih situacija. Dogovorite s učenicima/učenicama da svatko razmisli za sebe i odabere jednu vrijednost na kojoj će pomno raditi. Shema može izgledati ovako. Podijelite jedni s drugima na čemu ste se odlučili raditi.

OVA VRIJEDNOST MI JE VAŽNA

.....

MOJ CILJ JE

.....

EVO ŠTO ĆU KONKRETNO URADITI

.....

Ljudska prava u vrijeme pandemije – Ljudska prava su s razlogom zaštićena različitim konvencijama i deklaracijama, ustavom i zakonima, jer su pod stalnom prijetnjom. Ta prava, između ostalih, uključuju slobodu i pravo na kretanje i mnoge druge. No, za vrijeme pandemije, za mnoge osobe ljudska prava i slobode su ograničene. Razgovarajte s učenicima/učenicama o ovoj temi. Neka pokušaju identificirati sva ljudska prava i slobode koje su ugrožene i pokušaju naći uporišta za takve odluke. Raspravljajte o tome imaju li takve odluke smisla? Jesu li sačuvale neka druga ljudska prava? Dovedite to u kontekst s vrijednostima. Demokracija podrazumijeva i obveznu kritiku. Zato i jesmo demokratski građani, oni koji propituju zarad većeg dobra.

Regionalna i svjetska komparacija ljudskih prava i sloboda – Komparacije se čine da bismo pronašli čimbenike koji imaju učinka i posljedično preuzeli najbolje prakse. Neka učenici/učenice naprave komparaciju stanja ljudskih prava i sloboda u svojoj zemlji i zemljama regije, u svojoj zemlji i zemljama svijeta. Primijetiti ćemo da neke države poput Švedske imaju potpuno drugačiji odgovor na pandemiju. Opet situaciju dovedite u kontekst s vrijednostima. Neka učenici/učenice analiziraju pitanje „Zašto neka demokratska društva reagiraju bez restriktivnih zakonskih mjera?“ Jedno od veoma bitnih pitanja je pitanje zdravlja za sve (za sve generacije – više umrlih je među grupom starijih od 65 – zašto je bitno da su mladi u izolaciji), pitanje odgovornosti države da ostvari mogućnost za zaštitu zdravlja, te pitanje ekonomskih i socijalnih ljudskih prava.

Stereotipi i predrasude – Na početku pandemije, dominantno žarište bile su Kina i druge azijske zemlje. Na zračnim lukama širom svijeta, ali i drugim mjestima, bilo je vidno rasno profiliranje – donošenje zaključaka na osnovi rase kojoj netko

pripada. Je li demokratski i vrijednosno uredu profilirati ljude u skladu s bojom kože ili rase kojoj pripadaju? Ovo je odličan povod za razgovor o stereotipima i predrasudama prema drugima i drugačijima. Kulturna raznolikost je uvijek plodno tlo za razvijanje stereotipa i predrasuda. One se najčešće događaju kada znamo malo ili ništa o nekom drugom ili drugačijem. Pa tako i prema čitavim kulturama. Pitajmo učenike i učenice šta znamo o istočnim kulturama i obrascima ponašanja. Ovo je odličan povod da počnete razgovarati o različitim kulturama na dubinskoj razini, kao i stereotipima i predrasudama, koji najčešće vode ka diskriminaciji. Ona već nije demokratska vrijednost, zar ne?

Upoznajmo druge – Nekada ti drugi žive samo jednu ulicu do nas. Na ovim prostorima postoje romske zajednice i manjinske kulture, koje su isto tako pogođene pandemijom, kao i svi drugi. No, o manjinskim zajednicama i kulturama, posebice u vrijeme krize, ne vodi se mnogo računa. S učenicima/učenicama možete istražiti koje manjine i ugrožene skupine žive u vašoj zajednici. Kako su one pogođene pandemijom, i na kraju, što možete uraditi da ispravite takvo stanje? Imate li takvih pripadnika/pripadnica i u svojoj školi?

Upoznajmo svoju školu – Pandemijska je uveliko promijenila svijet, pa i način na koji izgleda obrazovni sustav. Škola se preselila na ekrane, i iako možda ne razmišljamo o tome, neki učenici/učenice nemaju pristup internetu i tehničku mogućnost pratiti nastavu. Napravite istraživanje u svojoj školi koji su učenici/učenice najviše pogođeni/e ovim stanjem. Koji solidarni akt možete učiniti da niti jedno dijete ne ostane izostavljeno? Ako već svi učenici/učenice ne mogu imati računala, tablete i telefone, postoji li način dijeljenja takve opreme? Imate li u informatičkom kabinetu opremu, koju možete posuditi za vrijeme trajanja pandemije? Budite pažljivi. Ne izlažite učenike/učenice koji su u potrebi javno. Neke aktivnosti možete uraditi kao „super tajnu misiju“ da bi se svi osjećali dobro.

Kontakt izvana – Digitalne tehnologije dopuštaju nam neopisiv repertoar mogućnosti. Kako je većina učenika/učenica i škola upravo vezana za njih, evo prilike da upoznate druge na potpuno drugačiji način. Odaberite jednu školu iz regije ili svijeta s kojom ćete se *online* povezati. Navedene aktivnosti možete raditi i u suradnji sa njima. Održavajte zajedničke *online* sate, gdje ćete razgovarati o vlastitim kulturama i kulturnim obrascima, raditi zajedničke znanstvene i druge projekte. Kada se djeca smisleno povežu, takvi odnosi ostaju gotovo trajni.

POGLAVLJE 2: STAVOVI

ZAŠTO JE VAŽNO GOVORITI O STAVOVIMA?

Demokratski stavovi uključuju uvjerenje i mišljenje o nečemu, osjećanje, procjenu i na kraju spremnost da djelujemo na određeni način. Dakle, stavovi oblikuju naša ponašanja i usko su povezani s vrijednostima. Demokracija ne može opstati sama od sebe. Pored demokratskih institucija, demokraciju grade i održavaju građani, koji su njezin neodvojiv dio. Oni daju

legitimitet i legalitet i izravno su odgovorni za stanje demokracije. U toj uzajamnoj jednadžbi demokracije, demokratske institucije garantiraju demokratska pravila i demokratsko okruženje, a građani garantiraju demokraciju na svakodnevnoj razini svojim ponašanjem, svojim doprinosom i svojom kritikom stanja. Demokratska društva su i pluralna društva, koja garantiraju ljudska prava i slobode svim svojim građanima, bez obzira na odrednicu osobe. No, stavovi moraju biti dobro promišljeni, a onda i internalizirani kako bi ponašanja koja iz njih proizlaze bila potpuno autentična i, u slučaju demokratske kompetencije, bila odraz demokratskoga duha, uveliko potrebnoga čitavom svijetu.

Stavovi

- Otvorenost prema kulturnoj drugosti kao i drugim uvjerenjima, pogledima na svijet i praksama
- Poštovanje
- Građanski duh
- Odgovornost
- Samoučinkovitost
- Tolerancija prema dvosmislenosti

Veoma je važno da obrazovni sustavi, škole i nastavnici/nastavnice promoviraju demokratske stavove. Štoviše, takvi bi stavovi trebali biti duboko utkani u obrazovne politike i svakodnevni obrazovni rad s učenicima/učenicama. Poštovanje, građanski duh, odgovornost i samoučinkovitost su temeljni postulati svakog demokratskog društva. Ne bi li obrazovne prakse trebale biti upravo u duhu navedenih stavova? Odgojem i obrazovanjem takvih generacija stvaramo temelj za buduća demokratska društva koja bi trebala izgraditi nove demokratske domete i uspješno prevazići sve potencijalne izazove po demokratski duh. Naši učenici i učenice trebaju biti sposobni graditi društvo koje svima omogućava ljudska prava i slobode, bez iznimke, koje stvara pozitivne strukturalne veze među ljudima, odgovorne građane i građanke koji na najbolji mogući način grade svoje male, ali i velike zajednice. Odgovornost i moralna odgovornost, konkretno, u slučaju ove kompetencije, može biti energični pokretač umova i srca vaših učenika i učenica.

Stav sadrži više komponenata – uvjerenje ili mišljenje o nečemu, osjećanja, procjene i, na kraju, spremnost da djelujemo na određeni način. Šest stavova definiranih u *Referentnom okviru kompetencija za demokratsku kulturu* su sljedeći:

- otvorenost prema drugim kulturama i prema drugim uvjerenjima, pogledima na svijet i praksama
- poštovanje
- građanski duh
- odgovornost
- samoučinkovitost i
- tolerancija prema dvosmislenosti.

A evo što oni znače:

Otvorenost prema drugim kulturama i prema drugim uvjerenjima, pogledima na svijet i praksama

To je stav prema ljudima za koje se smatra da su drugačije kulturne pripadnosti od vlastitih, ili stav prema uvjerenjima, pogledima na svijet i praksama koje se razlikuju od naših. Obuhvaća osjetljivost, radoznalost i spremnost da se uđe u interakciju s drugim ljudima i drugim pogledima na svijet.

Poštovanje

Ova kompetencija podrazumijeva kapacitet da imamo pozitivan pogled i pokazujemo uvažavanja nekoga ili nečega što procjenjujemo važnim, zaslužnim ili vrijednim. Poštovanje prema drugim ljudima koji se vide kao ljudi drugačije kulturne pripadnosti ili s drugačijima uvjerenjima, mišljenjima ili praksama od vlastitih, od suštinske je važnosti za učinkovit interkulturalni dijalog i kulturu demokracije.

Građanski duh

Ova kompetencija je stav prema zajednici ili društvenoj skupini kojoj netko pripada a koja je veća od neposrednog kruga vlastite obitelji i prijatelja i obuhvaća osjećaj pripadnosti zajednici, svijest o drugim ljudima u zajednici, svijest o utjecajima vlastitoga djelovanja na te ljude, solidarnost s drugim članovima zajednice i osjećaj građanske dužnosti prema zajednici.

Odgovornost

Izraz „odgovornost“ ima više značenja. Dva značenja koja se posebno odnose na kulturu demokracije jesu odgovornost uloge i moralna odgovornost. Prvospomenuto je aspekt građanskoga duha, dok nas ovdje zanima moralna odgovornost. Moralna odgovornost je stav prema vlastitom djelovanju. Nastaje kada pojedinac ima obvezu postupati na određeni način i zaslužiti pohvalu ili pokudu, bilo zato što je nešto uradio/la ili je propustio/la odreagirati na određen način. Potrebni uvjeti da se o pojedincima prosuđuje kao ljudima bilo vrijednima pohvale ili kritike jeste da su oni sami u stanju osvrnuti se na svoje postupke, da su u stanju kreirati namjere o načinu na koji će postupiti i da su u stanju izvršiti odabrana

postupanja (stoga, kada se nedostatak resursa ili strukturnih uvjeta udruže protiv pojedinca i spriječe njegovo/njezino djelovanje, nije uredu pripisivati mu/joj ni pohvalu ni krivnju). Odgovornost može zahtijevati hrabrost, u mjeri u kojoj proizlazi iz zauzimanja principijelnog stava i djelovanja na vlastitu ruku, poduzimanjem postupanja protiv norma zajednice ili osporavanjem kolektivne odluke koja se prosuđuje kao pogrešna. Stoga je moguće da ponekad dođe do tenzije između građanskoga duha (tumačenog kao solidarnost i lojalnost prema drugim ljudima) i moralne odgovornosti.

Samoučinkovitost

Samoučinkovitost je stav prema sebi. Obuhvaća pozitivno vjerovanje u vlastitu sposobnost da se poduzimaju postupanja nužna za postizanje određenih ciljeva. Ovo uvjerenje obično nosi dodatna uvjerenja da se shvati što se traži, da se donose odgovarajuće odluke, izaberu odgovarajući načini za ispunjavanje zadataka, uspješno zaobilaze prepreke, utječe na dešavanja i da se napravi razlika u svijetu u odnosu na dešavanja koja utječu na njega samog i na živote drugih ljudi. Zato je samoučinkovitost povezana s pouzdanjem u vlastite sposobnosti. Niska samoučinkovitost može obeshrabriti demokratsko i interkulturno ponašanje, čak i kada je prisutna visoka razina sposobnosti, dok nerealno visoka samoučinkovitost može dovesti do osujećenosti i razočaranja. Optimalan stav je relativno visoka samoučinkovitost, spojena s realno ocijenjenim visokim stupnjem sposobnosti, što ohrabruje pojedince da se upuste u nove izazove i omogućava im da djeluju po značajnim pitanjima.

Tolerancija prema dvosmislenosti

Tolerancija prema dvosmislenosti je stav prema predmetima, događajima i situacijama koje doživljavamo kao neizvjesne i koji podliježu brojnim proturječnim ili nespojivim tumačenjima. Ljudi koji imaju visoku toleranciju prema dvosmislenosti ocjenjuju ove vrste predmeta, događaja i situacija na pozitivan način, spremni su prihvatiti suštinski nedostatak jasnoće, priznati da gledišta drugih ljudi mogu biti isto tako primjerena kao i njihova vlastita, i da se s nejasnoćama nose na konstruktivan način. Stoga, izraz „tolerancija“ ovdje bi trebalo razumjeti u pozitivnom smislu prihvaćanja i pozdravljanja dvosmislenosti (a ne u negativnom smislu trpljenja ili toleriranja dvosmislenosti). Umjesto toga, ljudi s niskom tolerancijom dvosmislenosti usvajaju samo jedno gledište o nejasnim situacijama i pitanjima, imaju zatvoren stav prema nepoznatim situacijama i pitanjima, i koriste čvrste i nefleksibilne kategorije za razmišljanja o svijetu.

ZAŠTO JE BAŠ SADA OVO VAŽNO?

Stavovi nisu samo uvjerenja ili mišljenja o nečemu, osjećanja, procjene i, na kraju, spremnost da djelujemo na određeni način prema nekome drugom. Štoviše, kada govorimo o kompetencijama, u ovom slučaju demokratskim, to podrazumijeva **vlastiti** niz vrijednosti, stavova, vještina i kritičkog znanja i razumijevanja. Dakle, stavovi i **prema sebi**, a ne samo prema drugome. Oni su važni jer građanin/građanka, kao poluga demokracije, značajno može

doprinijeti ili naštetiti demokratskom duhu. U ovom epohalnom razdoblju pandemije, stavovi prema sebi su od neizmjerne važnosti. Spašavanje života ovisi o odgovornosti i našoj odluci da ostanemo u svojoj kući. Samoučinkovitost, ali i tolerancija ka dvosmislenosti, podrazumijeva da smo brzo i jasno transformirali svoje radne i životne zadatke u nove medije ili druge načine zadovoljenja temeljnih potreba. To nam pomaže i da iz ovog iskustva izvučemo najbolje i steknemo nove vještine i znanja. Posebno u vrijeme pandemije, određena zanimanja, koja nisu uživala poseban društveni status, sada dolaze do izražaja. Naše poštovanje prema izuzetno važnim profesijama, poput nastavničke, medicinske, novinarske i onih u uslužnim djelatnostima, otkrivaju stvarne vrijednosti različitih kapitala, u ovom slučaju i ljudskih. Naše kulturološke matrice i naučeni obrasci ponašanja, najednom, drastično se mijenjaju. Više nije socijalno prihvatljivo pružati ruku pri pozdravljanju, ili održavati dosadašnje grupne aktivnosti. Upravo stavovi prema sebi, iz kojih proistječu ponašanja, posebno sada su važni da o njima govorimo, učimo, propitujemo ih i naglašavamo. Ovo je vrijeme zajedničkih ciljeva, solidarnosti i vrlo razumljivih stavova koji idu u korist općeg dobra. Na edukatorima je da takve teme i koncepte otvaraju sa svojim učenicima i učenicama, kao nikada do sada, za budućnost demokracije i demokratskog duha.

IDEJE ZA AKTIVNOSTI

U nastavku je niz različitih ideja koje treba prilagoditi dobi i kontekstu. Ideje su proizišle iz uvjerenja da je o stavovima važno govoriti, posebice u ovom trenutku. Sve ideje možete prilagoditi svom načinu, stilu, metodi i slično.

Prvo ja – S učenicima/učenicama možete otpočeti temu samoučinkovitosti. Ona podrazumijeva pozitivno vjerovanje u vlastitu sposobnost da se poduzimaju akcije nužne za postizanje određenih ciljeva. To je posebno važno s obzirom na to da su se rutine u našim životima promijenile do neslučenih razmjera i da su svi pod velikim pritiskom, koji graniči s kaotičnim stanjem. Sada je pravo vrijeme da se okrenemo sebi, uredimo svoje živote, kako bismo bili korisni članovi našeg društva i izravno doprinijeli poboljšanju situacije. Dajte učenicima/učenicama da popišu sve svoje obveze i naprave dnevni plan sa svim aktivnostima i rutinama, ali i da osvijeste svoje sposobnosti i snage koje im pomažu da te zadatke ispune. Neka rezultat bude jasan plan sa svim obvezama, ali i željama i stvarima koje dugo želimo učiniti, ali ne nalazimo vremena za to. Razgovarajte o tome. Ne zaboravite važne poslove poput onih u kući ili za obitelj.

Vrijeme da naučim nešto novo – Velika količina slobodnog vremena ima svoju dobru stranu medalje. Dajte svojim učenicima/učenicama listu izazova poput: *nauči uspostaviti kontakt na nekom stranom jeziku, kreni s učenjem nekog glazbenog instrumenta* itd. Kada ste napravili izazove (čemu i oni mogu doprinijeti), neka svatko za sebe

odabere ili izvuče jedan. Do kraja određenog perioda (polugodište, mjesec) neka učenici/učenicke sprema i performans na dani izazov. Možda bi i nekoliko učenika/učenica mogli napraviti nešto zajedničko putem interneta ako za to postoji mogućnost. Budite kreativni kod izazova. Novi hobiji, znanja i vještine odličan su način da se provede slobodno vrijeme. *Online* svijet je prepun besplatnih tečajeva, seminara i treninga. Ne zaboravite na sigurnost na internetu.

Analiziram da bih djelovao/la – Vrijeme je da se sa svojim učenicima/učenicama kritički osvrnete na svijet oko sebe. Nažalost, mnoge stvari ne funkcioniraju, a veoma su bitne za druge živote. Zajednički analizirajte probleme do kojih možete doći, odnosno koje možete identificirati. To mogu biti razni izazovi, od nedostatka tehničke opreme za učenike/učenicke do dostave dobara starijim osobama u zajednici. Kada ste identificirali probleme, pređite na njihovu analizu. Možete koristiti *drvo problema* kao tehniku kako biste identificirali uzroke, ali i posljedice. Tehnika je dostupna i na internetu. Nakon toga, odaberite jedan problem čijem rješavanju učenici/učenicke mogu dati svoj doprinos.

Djelujem – U većini zajednica postoje mnogobrojne volonterske organizacije koje rade herojski posao u vrijeme pandemije. Ukoliko je prikladna dob, potaknite ih da istraže mogućnosti za volontiranje i da se upute u tu humanu avanturu. Mladi ljudi su privilegirani i manje podložni virusu, tako da dragocjena mobilnost u ovom trenutku može spasiti i olakšati tisuće života. Crveni križ je sveprisutan u nedostatku lokalnih organizacija. Na kraju, potaknite ih da pokrenu vlastitu neformalnu skupinu koja brine o svojoj zajednici.

Ukoštac s nepoznatim – Sa starijim učenicima/učenicama možete otvarati mnoge teme, kao i s mlađima, jer svijet ne smije biti nepoznanica učenicima/učenicama bilo koje dobi kada im se predstavi na razvojno primjeren način. Tema virusa ne smije biti izbjegnuta ni s mlađom dobi jer su oni itekako svjesni okruženja, a odgovornost starijih jeste da modeliraju sigurnost i šalju pozitivne poruke. Sa starijim učenicima/učenicama, pak, možete proširiti opus rasprave. Uхватite se ukoštac s nepoznatim. Osim egzistencijalnih problema, društvo se susreće i s drugim problemima na koje nema rješenje. Određene tvornice nastavile su proizvodnju, a radnici su prinuđeni boraviti u zatvorenom prostoru jedni blizu drugih. Dajte izazov svojim učenicima/učenicama da osmisle sva moguća kreativna rješenja kako bi se sigurnost i zdravlje na radnom mjestu poboljšali. Ovo nije jedini primjer. Pričajte o održavanju izbora, funkcioniranju institucija i slično. Tražite rješenja. Na koncu, pokušajte s učenicima i učenicama napraviti kampanju zasnovanu na rješenjima, koja bi prevazišla granice vaše škole i zajednice.

Budi odgovoran/a – Što znači biti odgovoran/a u ovom trenutku? Razgovarajte s učenicima i učenicama o tome zašto je odgovorno ostati kod kuće i zašto je važno pridržavati se svih postavljenih pravila. Neka naprave tablicu s

prednostima/nedostacima i analiziraju što sve donosi poštovanje, a što kršenje pravila. Zaključak koji donesu mogu pretočiti u poster, marketinšku kampanju ili reklamu.

Nova prijetnja – Kako su se škole preselile na digitalne kanale, tako se i tamna strana interneta uveliko pojavila. Odavno se govori o sigurnosti na internetu, ali sada više nego ikad treba biti oprezan. Otpočnite ovu temu s učenicima/učenicama. Istražite moguće negativne strane interneta i u skladu s tim napravite plan djelovanja, barem u svom razredu. Jesu li to različite aplikacije za sigurnost, bonton za ponašanje na internetu – dajte mašti na volju. Ne zaboravite podijeliti svoje rezultate s drugima. Uvežite se s ostalim razredima u svojoj školi i postanite stručnjaci za sigurnost na internetu. Možete napraviti i kratki *webinar* za roditelje svojih učenika i učenica, ali i učenika i učenica iz drugih razreda.

Zamisli školu – Učenici/učenice nisu fizički zajedno i *modus operandi* se promijenio. Stav prema obrazovanju i njegovo propitivanje je ozbiljan preduvjet demokracije. Ono omogućava učenicima/učenicama da razumiju i propituju svijet oko sebe. Što je važnije od vlastitih života! Nastavnici/nastavnice neka se upute u ovu hrabru avanturu i otpočinu razgovor s učenicima/učenicama o trenutačnom sustavu obrazovanja i onom čiji bi učenici/učenice voljeli/e da budu dio. Neka za početak postave što više pitanja na temu „Škola kakvu zamišljam“. Ohrabrite ih s nekoliko pitanja za primjer poput: *Koja znanja i vještine bi škola trebala poučavati? Je li boravak u školi jedini način školovanja i obrazovanja? Što se u školi treba mijenjati kada prođe pandemija?* Neka ova pitanja posluže da se čuju stavovi učenika i učenica, ali i promisli o alternativnim načinima poučavanja.

Lažne vijesti – Vrlo je jasno da nije odgovorno širiti lažne vijesti. One mogu pokrenuti paničnu reakciju društva i nanijeti nemjerljivu štetu. Svakodnevno se pojavljuju vijesti koje daju lažne i opasne savjete za zdravlje, koje nude lažne testove, lijekove i slično. Medijska pismenost je veoma važna za zdravu demokraciju. Neka vaš razredni projekt bude upravo medijska pismenost i alati za prepoznavanje lažnih vijesti. Naravno, nije sve u alatima jer kritičko mišljenje je nužni preduvjet, ali ne dopustite da se ova tema podrazumijeva. Krenite s aktivnošću da učenici/učenice pronađu što više lažnih vijesti i objasne eventualne posljedice. Druga aktivnost može biti da napravite recept za prepoznavanje lažnih vijesti za sebe, ali i druge u školi. Je li autor je potpisan? Je li izvor vidljiv? Jesu li to znanstveni argumenti? Činjenice ili mišljenja? Gdje je nešto bilo objavljeno – na Facebooku ili na nekom medijskom portalu? Što su novinarski standardi? Što znači odgovorno, neovisno novinarstvo? Sve su to zanimljiva pitanja za medijsku pismenost.

Građanski duh – Tisuće ljudi u ovom trenutku izravno je izloženo opasnosti jer njihov posao to podrazumijeva i od ključnog su značaja za društvo, a, na koncu, i za demokraciju. To su medicinski djelatnici, radnici u trgovinama, u prijevozu robe i putnika, vatrogasci, policija i vojska, te mnogi drugi. S učenicima/učenicama možete ne samo poslati pismo zahvale ovim ljudima, već im vrlo jasno objasniti zašto ste zahvalni. Dakle, učenici/učenicice trebaju prije svega istražiti što ti ljudi rade i zašto su važni u ovom trenutku. Uz to pismo možete s učenicima/učenicama napraviti i simbolične poklone koji će im pokazati da nisu sami i ohrabriti ih da nastave raditi svoje veoma važne poslove.

Teme koje nas čekaju – I ovo će proći. Svijet zasigurno neće biti isti, ali isto tako s povratkom u naučene rutine i realnost vratit će se i teme koje su bile u fokusu i ranije. Nejednakost koja je postojala vrlo vjerojatno će biti vidljivija nakon stravičnih učinaka pandemije. Ne samo nejednakost, već i svi „izmi“ koji su postojali ranije, poput rasizma, klasizma, nacionalizma itd. S učenicima i učenicama istražite zanimljivu temu „izama u doba pandemije“. Virus jednostavno ne bira, tako da su svi pogođeni, bez obzira na rasu, spol, vjeru ili neku drugu orijentaciju. Neka učenici/učenicice istraže koji su to sve "izmi" za vrijeme pandemije možda stavljani u drugi plan i kako se taj momentum može iskoristiti da, kada pandemija prođe, zadržimo novonastale vidike. Kako omogućiti solidarnosti i otvorenosti prema drugima da žive i budu dominantnije u ovome svijetu.

ZAŠTO JE VAŽNO GOVORITI O VJEŠTINAMA?

Kada bismo opisali osobu koja posjeduje sve vještine potrebne kako bi kreirala, aktivno sudjelovala i doprinosila razvoju demokratskoga društva, lista bi bila prilično dugačka, i već na prvi pogled bilo bi nam jasno da je za razvoj ovih vještina potreban svakodnevni rad i cjeloživotno učenje. Neke od navedenih vještina su sposobnost učenja, kritičkog i analitičkog promišljanja, sposobnost da suosjećamo s drugim ljudima i razumijemo njihovo gledište, prilagođavamo se novim situacijama, uspješno surađujemo, komuniciramo i rješavamo sukobe. Međutim, ma koliko god kompleksno i teško, bez ovih vještina život u demokratskom društvu i izgradnja kulture demokracije ne bi bila u potpunosti moguća.

- Autonomne vještine učenja
- Vještine analitičkog i kritičkog razmišljanja
- Vještine slušanja i opažanja
- Empatija
- Fleksibilnost i prilagodljivost
- Jezične, komunikacijske i višejezične vještine
- Vještine za suradnju
- Vještine za rješavanje sukoba

Vještine

Poučavanje ovih vještina, međutim, zahtijeva nastavnike i druge profesionalce, koji mogu biti model i koji posjeduju kompetencije da druge poučavaju u tome. To nije uvijek slučaj, pa je rad s nastavnicima/nastavnicama i pružanje profesionalne podrške prioritet. Dodatno, iako su ove vještine barem deklarativno dio gotovo svih kurikulumata, u praksi je često nejasno kada ih je i kako najučinkovitije poučavati i razvijati kod učenika i učenica. No, prilike za njihovo poučavanje nisu i ne moraju uvijek biti eksplicitno navedene. Njih možemo poučavati i vježbati u svakodnevnim prilikama kroz postavljanje pitanja, igranje uloga, debate i diskusije, istraživanja i projekata, timski rad, kroz iskustvo i refleksiju na iskustvo. Dakle, uvijek – na satu, izvannastavnim aktivnostima, u neformalnim situacijama i komunikacijama, u obitelji, među vršnjacima, kroz angažman u zajednici i još mnogo toga.

Vještine autonomnog učenja

Vještine autonomnog učenja nam omogućuju da organiziramo i procijenimo vlastito učenje u skladu sa svojim potrebama, na samousmjeren i samoreguliran način, bez poticanja od strane drugih. Ove vještine podrazumijevaju da smo svjesni vlastitog neznanja, pa ne donosimo olako stavove, zatim da znamo kako ćemo doći do provjerenih i relevantnih informacija i kako ćemo procijeniti informaciju. Istodobno, vještine učenja zahtijevaju da poznamo različite strategije za učenje, načine na koje informacije možemo organizirati, porediti, analizirati i povezati sa svojim iskustvom. Na kraju, reflektirajući na sam proces učenja, mi spoznajemo kako svoje učenje, način razmišljanja i rezoniranja možemo unaprijediti.

Vještine analitičkog i kritičkog razmišljanja

Vještine analitičkog i kritičkog razmišljanja omogućuju nam da analiziramo, napravimo procjenu i donesemo zaključak ili mišljenje o nečemu na sustavan i logičan način. Ove vještine su međusobno povezane i kompleksne, te sadrže niz drugih vještina koje nam omogućuju da sagledamo komponente određene pojave i njihov međuodnos (analiza), uvidimo uzročno-posljedične veze i čimbenike koji na to utječu, analiziramo uzroke i posljedice, sagledamo različite perspektive i donosimo zaključke vođeni logičnim rezoniranjem. Ove vještine nam omogućuju da svoj sud i stavove argumentiramo koristeći pouzdane podatke, dokazane činjenice, uz razumijevanje konteksta i drugih čimbenika koji na to utječu, uključujući i vlastite predrasude.

Vještine slušanja i opažanja

Vještine slušanja i opažanja su vještine koje su potrebne da se razumije što drugi ljudi govore i da se uči iz ponašanja drugih ljudi. Razumijevanje što drugi ljudi govore zahtijeva aktivno slušanje – pomno praćenje ne samo onoga što se govori, nego i kako se to govori, praćenje logike izrečenih sudova i argumenata, te razumijevanje društvenog i kulturološkog konteksta u kojem se nešto govori.

Empatija

Empatija je skup vještina potrebnih da razumijemo druge ljude, povežemo se s njihovim osjećanjima, mislima i uvjerenjima i sagledamo svijet iz njihove perspektive.

Fleksibilnost i prilagodljivost

Fleksibilnost i prilagodljivost su vještine koje su potrebne da se vlastite misli ili način mišljenja, osjećanja ili ponašanja na principijelan način prilagode na nove kontekste i situacije kako bismo na odgovarajući i učinkovit način reagirali na nove izazove, zahtjeve ili prilike. Da bismo to mogli, trebamo biti spremni preispitati se, biti otvoreni za nove spoznaje i spremni se mijenjati u skladu s novim saznanjima i argumentima. Otvorenost prema novom traži od nas da se prilagođavamo i da uspješno prevaziđemo stanja i emocije koje izazivaju nelagodu ili strah.

Jezične, komunikacijske i višejezične vještine

Jezične, komunikacijske i višejezične vještine su one vještine koje su potrebne da djelotvorno i primjereno komuniciramo s drugim ljudima u različitim situacijama, kontekstima i kulturama, da iskažemo svoje misli, uvjerenja i potrebe, koristimo dobru argumentaciju u diskusijama i debatama, pregovaramo i slično, bez nametanja vlastitih stavova ili ulaženja u konflikte. U ove vještine spadaju i sposobnosti da se prilagodimo različitim jezičnim i kulturološkim kontekstima, postavljamo pitanja za pojašnjavanje, parafraziranje i druge vještine potrebne kako bi se postiglo uzajamno razumijevanje, uključujući i medijaciju. Da se fokusiramo na moć argumenta, a ne na argument moći.

Vještine za suradnju

Vještine za suradnju su one vještine koje su potrebne za uspješno sudjelovanje s drugima u zajedničkim aktivnostima, zadacima i poslovima. Kako bismo uspješno surađivali s drugim ljudima, trebamo biti sposobni iskazati svoje i saslušati drugačija mišljenja, donositi i prihvaćati pravila grupnog rada i dinamike, biti spremni pomoći drugima, praviti kompromise i raditi za dobrobit cijele grupe.

Vještine za rješavanje sukoba

Vještine za rješavanje sukoba su one vještine koje su potrebne kako bismo učinkovito spriječili ili se bavili upravljanjem i rješavanjem sukoba na miran način. One nam omogućuju da stvorimo okruženje u kojemu se svi osjećaju sigurnim da iskažu svoje ideje i misli, da stalno unaprjeđujemo uzajamno razumijevanje i povjerenje i izlazimo iz neslaganja bliži i bolje povezani. Da bismo to uspjeli, potrebno nam je da umijemo saslušati i razumjeti različite poglede na sukob, analizirati uzroke i kontekst u kojem je sukob nastao, te pronaći zajedničku polaznu točku i opcije kako bismo sukob razriješili na zadovoljstvo svih sudionika. Trebamo naglasiti da su različita mišljenja uredu, da više ljudi više i zna, te da se dobre ideje stvaraju na bazi različitih iskustava, mišljenja, ideja. Nije nužno da se uvijek u svemu složimo, već da se ne svađamo, da se poštujemo i slušamo različita mišljenja, te da ih kritički analiziramo.

ZAŠTO JE OVO BAŠ SADA VAŽNO?

Prijelaz s izravnog poučavanja na poučavanje i učenje na daljinu, bilo kroz korištenje *web*-alata, TV-a ili jednostavnog slanja zadataka putem e-maila ili Vibera, značajno utječe na pripremanje i način strukturiranja ovog procesa. Kada je riječ o stjecanju vještina, možda još i više. Vještine se stječu kroz modeliranje, pokušaje i pogreške, refleksiju, vježbanje i stalnu podršku. *Online* komunikacija može dovesti upravo do suprotnih učinaka, naprosto zato što mediji kojima komuniciramo ne omogućuju pravovremeno reagiranje kroz dijaloge, diskusije i slično. Međutim, ove vještine su učenicima/učenicama potrebne više nego ikad kako bi se snašli u moru dostupnih informacija, medijskih objava, kako bi mogli napraviti kritički osvrt na njih, ali i kako bi razumjeli druge kontekste, ljude, njihova emocionalna stanja i učinkovito komunicirali s ukućanima i putem *web*-platforma.

U prilog ovom mišljenju ide i zapažanje da su nastavnici i nastavnice, koji su već prije ulagali značajne napore na razvijanje ovih vještina kod učenika/učenica, mnogo lakše organizirali proces učenja na daljinu. Učenici i učenice koji su autonomni i sposobni pronaći, odabrati i analizirati informaciju mnogo brže i učinkovitije će koristiti dostupne *web*-alate i internet. Učenje će se odvijati s manje potrebe za stalnom podrškom nastavnika ili roditelja, ali će i razumijevanje učenika/učenica o tome što se oko njih događa biti više utemeljeno na znanstvenim činjenicama i pouzdanim izvorima.

Online komunikacija ima svoje zakonitosti koje svi učenici/učenice ne poznaju ili nisu vješti, pa lakše može doći do nerazumijevanja i sukoba. Nastavnici/nastavnice o tome trebaju voditi računa i pomoći učenicima/učenicama da uspostave određena pravila komunikacije, jasno se izražavaju i postavljaju dobra pitanja. Da se ne uključuju svi odjednom, već da se uspostavi pravilo kako se može javiti za diskusiju, da se prave pauze jer *online* nastava nije ista kao u razredu, ali i da se objasni da je ovo formalna nastava, kojoj tako treba i pristupiti (da ne leže u krevetu i slično).

IDEJE ZA AKTIVNOSTI

U nastavku ćemo vam dati upute ili ideje za aktivnosti koje potiču razvoj navedenih vještina. Vjerojatno ćete u mnogim aktivnostima otkriti da je ove vještine često nemoguće odvojiti i da jedna drugu podržavaju i osnažuju.

Mogu učiti sam/a – Umjesto pukog slanja predavanja ili lekcija koje treba pročitati, važno je učenike/učenice upućivati na strategije za samostalno učenje. Ako učenici/učenice ne posjeduju te vještine, treba ići postupno i u manjim koracima:

- Pomozite učenicima/učenicama da naprave svoj dnevni i tjedni plan rada. U ovoj situaciji uspostaviti kakve-takve rutine je nužno, jer one učenicima/učenicama daju osjećaj sigurnosti. Dnevni plan mogu napraviti svi ukućani, ukrasiti ga, ilustrirati i postaviti ga na vidno mjesto u kući. Mnogi roditelji odlaze da rade ili rade od kuće, pa je svima potrebno da odrede vrijeme za samostalni rad, obroke, zajedničke aktivnosti. Potičite učenike/učenice da se pokušaju držati tog plana, ali ne po svaku cijenu, uzimajući u obzir emocionalna stanja, te potrebe učenika/učenica i odraslih, i obvezno im naglasite da trebaju imati slobodno vrijeme, da je uredu provesti neko vrijeme sam, radeći što želi ili ništa.
- Neka tjedan otpočne jasnim očekivanjima i planom za cijeli tjedan, koje šalje nastavnik/nastavnica, kako bi učenici/učenice (i roditelji) imali osjećaj kontrole i izvjesnosti, te mogli rasporediti svoje vrijeme. Plan treba sadržavati ishode učenja predstavljene učeničkim jezikom: *ovoga tjedna cilj nam je savladati, izraditi...* Ciljevi se mogu iskazati i drugačije – *na kraju ovoga tjedna ćeš moći... biti u stanju... bolje razumjeti...* Raspored rada treba sadržavati i rokove za različite faze kako bi učenici/učenice naučili samostalno pratiti dinamiku rada.
- Veoma je važno da učenik/učenica – osim plana aktivnosti – postavi vlastite ciljeve i da, na kraju tjedna, procijeni svoja postignuća ili ono na čemu treba još raditi.
- Ponuđene strategije trebaju poticati učenike/učenice na istraživanja, propitivanje,

usporedbu, postavljanje pitanja i slično kako bi stjecanje znanja bilo u funkciji koja za učenike/učenice ima smisla. Pitajte ih što njih zanima, što bi oni htjeli naučiti, istražiti. Možda da s prijateljima, ako za to postoje *online* mogućnosti, istražuju neke stvari, probleme, događaje...

Vjerujem da možeš biti najbolja verzija sebe – U situacijama ograničene komunikacije, ali i brige za mentalno zdravlje učenika/učenica, skloni smo pasti u zamku pojednostavljivanja i davanja učenicima/učenicama jednostavnih zadataka koje lako mogu izvršiti. Greška! lako je nužno voditi računa o individualnim mogućnostima, potrebama i interesiranjima učenika/učenica, održite visoka očekivanja i dajte im osjećaj da vjerujete u njihove sposobnosti. Ostavite prostor za rast i napredovanje učenika/učenica. Takvi zadatci ne moraju se najizravnije oslanjati na sadržaje, nego više na interesiranja koja učenici/učenice iskažu za određene teme ili dijelove lekcija. Potičite djecu da rade na vlastitim projektima: prate rast neke biljke tijekom vremena i to bilježe; prave fotografiju svakoga dana s istog mjesta kako bi pratili proces promjena; vode svoj slikovni ili pisani dnevnik ili blog; prave svoju kuharicu jela koja su sami napravili; vode statistiku i prave složenije statističke izračune vezane za broj zaraženih koronavirusom... To će ih ohrabriti na samostalno učenje bez straha od greške.

Koristim pouzdane izvore – Za mnogobrojne zadatke ćemo od učenika/učenica tražiti da istraže informacije na internetu. Svaki put tražite od njih da provjere izvor, kompetentnost ili pozadinu autora; usporede više izvora; navedu statističke pokazatelje, činjenice, citate...

Koristim argumente – Zadajte zadatke/tvrdnje koji zahtijevaju zauzimanje i iskazivanje stava i njegovu argumentaciju i/ili logičko rezoniranje: *što je tvoje stajalište; na temelju čega si to zaključio/la; objasni proces izvođenja zaključka...* Tvrdnje mogu biti: *ponašanje ljudi tijekom pandemije će pozitivno utjecati na prirodno okruženje ili kakav utjecaj ima pandemija na zaštitu okoliša, ima li to neke veze s klimatskim promjenama, s ljudskim pravima i slično.*

Mislim na višoj razini – Potičite i dajte zadatke koji će od učenika/učenica tražiti da tragaju za odgovorima, ali i postavljaju pitanja višeg reda: *zašto misliš...; kako će... utjecati na...; s čim je... povezano; koje su sličnosti i razlike...; gdje možemo pronaći sličan primjer...; što je uzrok... posljedica...; što bi bilo kad bi...*

Suradujem s drugima – Potičite djecu da pitanja postavljaju jedni drugima ili da zajednički pronalaze rješenja na postavljene probleme. lako je komunikacija otežana, uzajamna suradnja među učenicima/učenicama je nužna kako bi osjetili da su i dalje dio svoje vršnjačke skupine. Potaknite ih da razmišljaju koga bi još mogli nešto pitati, ne samo nastavnike/nastavnice. Neka učenici razmisle s kim bi željeli

razgovarati, o čemu te kako bi mogli doći u kontakt s tom osobom. Neka pokušaju razmišljati izvan uobičajenih okvira.

Koristim činjenice – Pomozite učenicima/učenicama da razlikuju činjenice od mišljenja – pošaljite im tekst ili članak sa zadatkom da u njemu pronađu iskaze koji odražavaju nečije mišljenje i one koji su utemeljeni na činjenicama. Nakon toga mogu istraživati izvješća medija i izdvajati primjere mišljenja i činjenica. Neka sami napišu članak za medije i šalju ga jedni drugima radi analize i provjere.

Online nastava u drugim zemljama – Zatražite od učenika i učenica da istraže kako uče učenici i učenice u drugim zemljama. Neka svatko odabere zemlju koja ga/ju zanima, istraži što se u njoj dešava i snađe se koristeći *Google translate*. Mogu na temelju podataka pokušati zaključiti kako sada žive učenici/učenice u toj zemlji. Ako ste u mogućnosti, uspostavite kontakt s nastavnicima/nastavnicama iz neke druge zemlje i pošaljite im pismo podrške ili razmijenite neke informacije. Više nego ikada do sada, učenici/učenice trebaju uvidjeti da smo svi stanovnici zajedničkoga planeta Zemlje.

Različite perspektive – Zatražite od učenika/učenica da neki problem ili trenutačnu situaciju ispituju sa stajališta ljudi različite dobi, zanimanja, spolova, mjesta i načina stanovanja. Mogu napraviti *online* intervju s nekom bakom, nekim tko radi u prodavaonici, s nastavnikom. Intervju mogu urediti i objaviti ili, pak, mogu napisati priču u prvoj osobi o tome kako se osoba osjeća, o čemu razmišlja, što je brine, što voli raditi i slično.

Istraživanje – Zatražite od učenika/učenica da naprave anketu kako bi saznali više o, na primjer, tome kako žive njihovi vršnjaci, starija i mlađa djeca u njihovom gradu ili širom zemlje. Elektronički upitnik mogu napraviti nakon što pažljivo izrade pitanja i testiraju ih u svome razredu, a onda zamole nastavnike ili roditelje da ga postave na društvene mreže ili pošalju mail-om na razne adrese. Stariji/e učenici/učenice mogu naučiti kako se postavlja hipoteza i formuliraju istraživačka pitanja.

Komuniciramo – Izradite s učenicima/učenicama svoj sustav za komunikaciju simbolima – neka predlože različite nove simbole ili emotikone, pa čak i riječi koje će samo za njih imati određeno značenje. Šaljite jedni drugima zabavne i lijepe poruke koristeći riječi i dogovorene simbole.

Pravila – Napravite zajednička pravila za *online* komunikaciju – riječi koje koristimo, kako se jedni drugima obraćamo, kada, kako i koliko pišemo. Možete razgovarati i o posljedicama kršenja tih pravila – *kako to utječe na druge, zašto; što možemo uraditi?* Ova komunikacija može uključivati i zabavne aktivnosti – na primjer, možemo se tematski obući ili maskirati za vrijeme *online* sastanka jednom tjedno.

Naše emocije – Razgovarajte s učenicima/učenicama o emocijama – mogu se izraziti bojom: *koje je boje njihova sadašnja emocija, gdje je osjećaju na tijelu, koji su njihovi načini da se s njima nose; što bi savjetovali jedni drugima u nekim situacijama kada im je teško. Mogu nacrtati oblik tijela i bojama označiti gdje osjete koju boju/emociju pa o tome možete razgovarati.* Odredite dan za lijepe poruke – neka izvuku osobu iz para kojoj će ih slati toga tjedna.

POGLAVLJE 4: ZNANJE I KRITIČKO RAZUMIJEVANJE

ZAŠTO JE VAŽNO GOVORITI O ZNANJU I KRITIČKOM RAZUMIJEVANJU?

Pojam znanje, uvriježen u našem svakodnevnom govoru, može se različito definirati i razumjeti. Najčešće, ono se razumije kao posjedovanje određenih informacija i činjenica, ponekad se misli i na praktična a ne samo teorijska znanja, ili je sublimacija ovo dvoje i znači poznavanje i razumijevanje podataka, informacija, opisa, pojmova i drugog, stečenog kroz učenje i iskustvo. Kako bismo jasnije definirali ovaj pojam, pored znanja, govorimo i o kritičkom razumijevanju, koje onda podrazumijeva kritički odnos prema podacima koje primamo i usvajamo, promišljanje i procjenjivanje.

- Znanje i kritičko razumijevanje sebe
- Znanje i kritičko razumijevanje jezika i komunikacije
- Znanje i kritičko razumijevanje svijeta: politike, prava, ljudskih prava, kulture, kultura, religija, povijesti, medija, ekonomija, okoliša, održivosti

Znanje i kritičko razumijevanje

Znanje i kritičko razumijevanje sebe

Ova kompetencija obuhvaća znanje i kritičko razumijevanje vlastitih misli, uvjerenja, osjećanja i motivacija, te vlastite kulturne pripadnosti i pogleda na svijet.

Da bismo bili aktivni sudionik i kreator kulture demokracije, potrebno je dobro poznavati i razumijevati sve ono što oblikuje naše identitete i načine na koji se oni oblikuju. Tu spada, između ostaloga, pripadnost određenoj kulturi, iskustvo, naslijeđena ili stečena uvjerenja i pretpostavke, naša znanja, ali i ograničenja.

Znanje i kritičko razumijevanje jezika i komunikacije

Ova kompetencija obuhvaća znanje i kritičko razumijevanje društveno pogodnih verbalnih i neverbalnih komunikacijskih konvencija koje su usvojene u jeziku, odnosno jezicima kojima se govori, učinaka koje različiti stilovi komunikacije mogu imati na druge ljude, kao i načina na koji svaki jezik na jedinstven način izražava značenja zajednička kulturi.

To podrazumijeva otvorenost za različite konvencije u komunikaciji i razloge za to, razumijevanje da one postoje u danoj kulturi kao specifičan način razmjene informacija, ali i da mogu izazvati konflikte uslijed nerazumijevanja, te da je jezik moćno sredstvo koje utječe na to kako oblikujemo svoje misli.

Poznavanje i kritičko razumijevanje svijeta (uključujući i politiku, pravo, ljudska prava i slobode, kulture, religije, povijest, medije, ekonomiju, životnu sredinu i održivost)

Ova kompetencija obuhvaća veliki i složen skup znanja i kritičkog razumijevanja u različitim

oblastima uključujući politiku, pravo, ljudska prava i slobode, kulture, religije, povijest, medije, ekonomiju, okolinu i održivost.

Poznavanje politike i prava uključuje mnogobrojne koncepte poput demokracije, slobode, pravde, jednakosti i slično, te načine na koje demokratski procesi i institucije funkcioniraju. Tu su i uloga građana i civilnoga društva, ali i aktualna kretanja i odnosi u svijetu, odnosi moći i prepreke na putu izgradnje demokratskog društva.

Kada je riječ o ljudskim pravima i slobodama, potrebno je razumjeti način na koji oni funkcioniraju unutar društava i država, koje su obveze zemalja potpisnica, šta sve spada u ljudska prava, kako se ona čuvaju i krše, kakav je zadatak države i svih nas, gdje su granice naših prava, te razumijevanje da ljudska prava pripadaju ljudima jer su ljudi, da svima pripadaju bez obzira na razlike među nama (bez diskriminacije), ali da neka prava pripadaju samo nekim pojedincima (na primjer, prava djece, prava osoba s invaliditetom, prava pripadnika nacionalnih manjina) da bi se tim putem ostvarila njihova jednakost.

Poznavanje kultura uključuje razumijevanje načina na koje one utječu na naše ponašanje, oblikuju naša uvjerenja i vrijednosti. Izučavanje ove oblasti treba nas poučiti i tome da je svaka osoba jedinstvena i posebna i da je pripadnost određenoj kulturi ne definira u potpunosti, ali da je učenje o drugim kulturama važan preduvjet za jačanje uzajamnoga razumijevanja. Slična je situacija s poznavanjem i kritičkim razumijevanjem različitih religija, vjerskih tradicija, simbola, rituala, tekstova i dokumenata, te jezika.

Proučavanje povijesti treba nam pomoći da razumijemo različite čimbenike i događaje koji su oblikovali današnji svijet, ali uz pristup različitim izvorima informacija, različitim perspektivama i uz svijest o postojanju drugačijih tumačenja povijesnih događaja.

Posebno važnu ulogu u današnjem svijetu imaju mediji pa je neophodno steći što više znanja i kritičkog razumijevanja o načinima funkcioniranja različitih medija, učinaka koje imaju na nas i društvo, te o manipulaciji i zloupotrebi medija, kao i shvatiti važnost javnih, nezavisnih medija.

Ekonomija je pokretač društva i za funkcioniranje demokracije potrebno je poznavati kako ona funkcionira, koje su njezine ključne zakonitosti, kako djeluje globalna ekonomija, te koji su njezini utjecaji na životnu sredinu danas i u budućnosti te koji su njezini utjecaji na razlike među ljudima.

ZAŠTO JE OVO BAŠ SADA VAŽNO?

Svaka situacija je prilika za učenje, a pojava pandemije je prilika da pomognemo učenicima/učenicama da razumiju na koji je način cijeli svijet povezan i organiziran i zašto je važno dobro poznavati i kritički promišljati o različitim aspektima i načinima funkcioniranja svijeta. To je posebno važno kako bismo učenicima dali alate, ali i osjećaj da se svijet mijenja,

te da i njihove generacije imaju priliku da svijet učine boljim mjestom.

Da bismo kritički promišljali, propitivali, analizirali i rješavali probleme, moramo imati znanje. Tranzicija na moderne pristupe učenju ponekad je pogrešno tumačena tako da je stavljan naglasak na stjecanje vještina, bez potrebe da se dublje ulazi u izučavanje činjenica. Iako ne možemo usvojiti sva znanja ovoga svijeta, prvi korak ka dobijanju odgovora na određena pitanja je stjecanje i kritičko razumijevanje podataka, činjenica i informacija. U vrijeme globalne pandemije, vidljivo je koliko su dobro utemeljene znanstvene spoznaje bitne, ali je, također, vidljivo na koji se način njima manipulira ili se koriste za specifične političke i ekonomske interese. Spremnost na učenje i traganje za pouzdanim informacijama, uz razumijevanje načina na koji funkcioniraju mediji, društva i ekonomije, sve više dobija na značaju.

IDEJE ZA AKTIVNOSTI

Kao što smo već napomenuli, kvalitetno poučavanje podrazumijeva gotovo paralelan proces stjecanja znanja, razvoja vještina, usvajanje vrijednosti i stavova. No, evo nekoliko ideja za aktivnosti koje su fokusirane na stjecanje znanja i kritičkog razumijevanja.

Pitanja za razmišljanje – Učenje se ne događa kao produkt čitanja lekcija i tekstova koje nastavnik zada kao obvezu. Učenje je proces koji prirodno nastaje kao potreba da se dobije odgovor na neko pitanje, odnosno da se riješi određeni problem. Stoga je za stjecanje znanja nužno učenicima/učenicama pomoći da definiraju problem za koji žele pronaći rješenje. Na primjer, problem može glasiti: *U nekim zemljama učenicima i učenicama je potpuno zabranjeno izlaziti iz kuće. Oni su odlučili da tebe uzmu za odvjetnika/cu kako bi ovu odredbu poništili. Što bi bili argumenti? Kome bi se obratio/la? Ima li za to uporišta u nekim međunarodnim dokumentima? Kako bi riješio/la problem?*

Ovo od učenika/učenica zahtijeva da prouče, npr., Deklaraciju o pravima djeteta, različite relevantne institucije koje se bave zaštitom dječjih prava, ali i da donose logične zaključke.

Što rade međunarodne organizacije – Ovo je pravo vrijeme da učenici/učenice nauče o tome kako funkcioniraju organizacije na globalnoj razini, što im je funkcija i uloga. Možete početi od istraživanja Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), Ujedinjenih naroda (UN), Vijeća Europe, možda i Europske unije. Zatražite od učenika/učenica da pronađu tko može proglašiti pandemiju i što to onda znači. Kako to utječe na zemlje u svijetu? Tko može pomoći oko ekonomskih posljedica pandemije? Zašto su nam potrebne organizacije na svjetskoj razini?

Ja u kriznom štabu – Potaknite učenike/učenice da zamisle da su član kriznoga štaba za borbu protiv pandemije – tko ih je postavio na tu funkciju, koje su njihove ovlasti, kome odgovaraju? Neka naprave plan aktivnosti kriznoga štaba u njihovom naselju. Koga bi u njega uključili i zašto? Kako bi osigurali interese različitih ljudi (žena, mlađih, starijih...)? Koje bi akcije poduzeli? Što je potrebno da se te akcije izvedu? Kako bi osigurali sve potrebno? Kako bi odlučili o izvedbi plana?

O ustavu – Nedavno se moglo čuti da je zabrana kretanja građana protuustavna odluka – što to znači? Istražite članke Ustava i dajte svoje pravno obrazloženje.

Pravo i pravda – Pošaljite učenicima/učenicama fotografiju kipa pravde (*Lady Justice* – lat. *Justitia*) i zatražite da je dobro pogledaju. Što ima na sebi, koje predmete drži? Kako se oni mogu povezati s pojmom pravde? Razgovarajte o povezu na očima, o maču i vagi – što oni predstavljaju i zašto? Kojim bi oni simbolima označili pravdu? Napravite svoj simbol za pravdu.

- Zašto je kip pravde žena? Svatko može napisati esej u kojemu će obrazložiti svoje mišljenje o tome.
- Jesu li, prema vašem mišljenju, pravo i pravda sinonimi? Usporedite ta dva pojma, i u dva preklapljena kruga (Vennov dijagram) upišite po čemu su ova dva pojma slična, a po čemu se razlikuju. Pronađite primjer iz života kada je nešto urađeno pravično (prema pravu/zakonu), a možda nije bilo pravedno. Što bi bilo pravedno?
- Kako se donose zakoni? Formulirajte nekoliko zakonskih odredaba koje biste dali na usvajanje nakon završetka pandemije, a imajući u vidu proživljena iskustva. Istražite kako se zakoni donose i pišu. Pronađite jednu zakonsku odredbu koja vam je zanimljiva i objasnite zašto. Razmišljajte što bi u zakonu trebalo promijeniti i zašto.

Što ako – Umjesto poučavanja o sustavima i uređenjima zatražite od učenika/učenica da odaberu neku od institucija i napišu što bi se sve dogodilo da te institucije nema. Koje bi sve posljedice bile?

Imagine – Zamolite ih da prevedu pjesmu Johna Lennona „Imagine“ – neka napišu prijevod na lijevoj strani bilježnice ili papira, povuku uspravnu crtu, a s desne napišu što oni misle o svakom pojedinom stihu, na koja ih razmišljanja navodi? Slažu li se ili se ne slažu s Lenonom? Objasniti svoje gledište.

Što s ekonomijom – Potaknite učenike/učenice da istraže moguće ekonomske posljedice pandemije na jednu granu gospodarstva – npr., na turizam ili zrakoplovni prijevoz, poljoprivredu ili transport. Povežite sve druge grane gospodarstva koje se oslanjaju na ovu, a onda one koje se oslanjaju na te grane.

Istražite dokle sežu posljedice i utjecaji? Kako bi ta grana mogla biti prilagođena novonastalim potrebama?

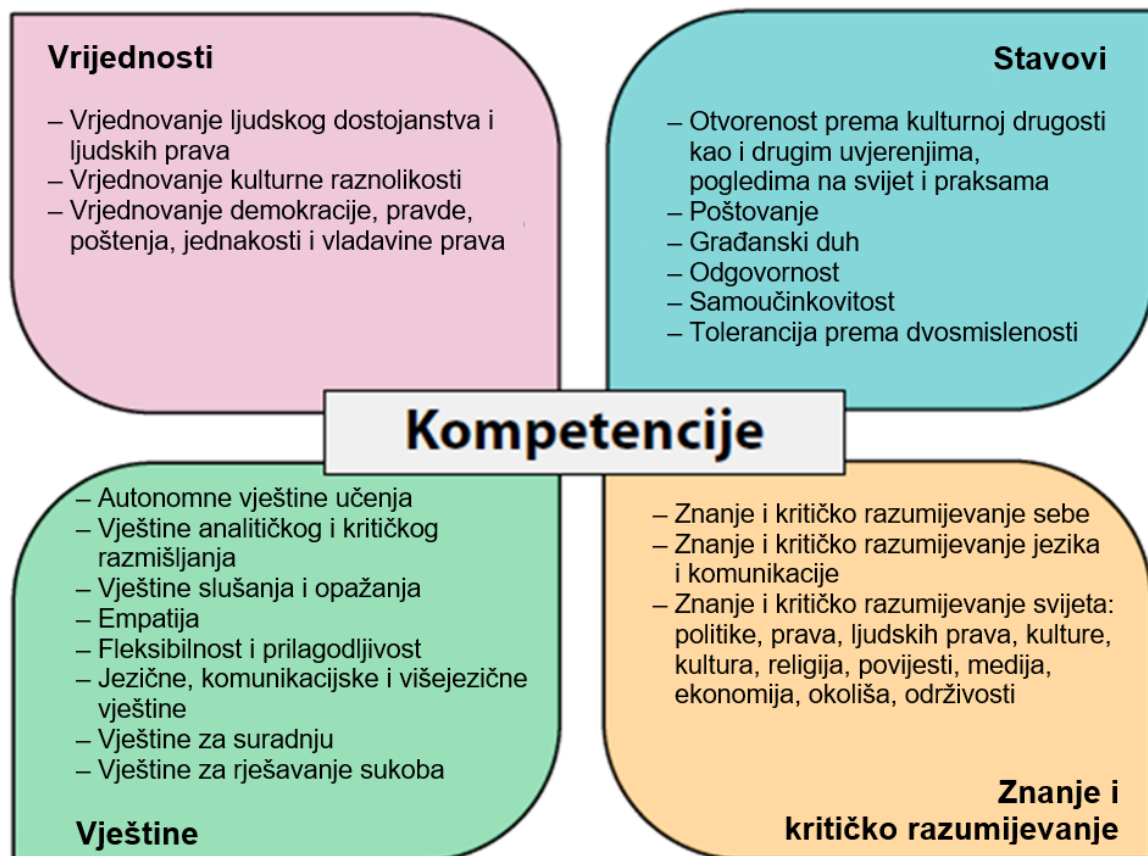
Pandemije kroz povijest – Potaknite učenike/učenice da istraže poznate pandemije u povijesti čovječanstva. Neka odaberu jednu i prikažu ključne podatke – rasprostranjenost na zemljopisnoj karti, broj oboljelih, utjecaj na društvo te znanstvena otkrića koja su doprinijela da se ona zaustavi.

Tko to mijenja svijet? – Potaknite učenike/učenice da delegiraju osobe za koje smatraju da su promijenile svijet na bolje i učinile da se pojedina ljudska prava poštuju. Cilj je da napravite vaših razrednih top 50 ličnosti! Izaberite povjerenstvo i postavite kriterije za odabir. Neka svatko napravi profil jedne ili dvije osobe, te pojasni zašto se baš ona/on treba naći na listi. Vodite računa o rodnoj ravnopravnosti te osigurajte da na listi ravnopravno budu zastupljeni i muškarci i žene.

O vjerskim blagdanima – Tijekom pandemije na svijetu će biti obilježeno više vjerskih blagdana. Pronađi koji su to blagdani i napiši nešto o svakom od njih. Pojasni naziv, poruku blagdana, običaje i slično. Izradi pregled vjerskih blagdana u doba pandemije, ne zadržavajući se samo na dominantnim religijama u zemlji i okruženju u kojem živiš.

Ovaj priručnik je nastao u vrijeme koje nije nalik niti jednom vremenu koje poznajemo mi ili naša djeca, u vrijeme kada su se ulice i školske zgrade ispraznile, život ispunio nepoznicama i strahom, a pogled usmjeren na televizijske ekrane i društvene mreže. Istodobno, ovo je vrijeme u kojemu, više nego do sada, veliki broj ljudi preispituje svoje stavove, vrijednosti, kao i svoja znanja i vještine.

Upravo o tome i govori ovaj priručnik – o onim ljudskim stavovima i vrijednostima koji su nam potrebni kako bismo uspjeli održati ovaj svijet mjestom kojem svi ravnopravno pripadamo, u kojem smo poštovani i zaštićeni, i u kojemu se povezujemo u snažne zajednice spremne nositi se s izazovima.

Ova publikacija izrađena je uz financijsku podršku Europske unije i Vijeća Europe. Stavovi izraženi u njoj ne mogu se ni u kom slučaju tumačiti tako da odražavaju zvanični stav Europske unije ili Vijeća Europe.

Vijeće Europe je glavna organizacija za zaštitu ljudskih prava na kontinentu. Obuhvaća 47 država članica, uključujući sve članice Europske unije. Sve države članice Vijeća Europe su potpisale Europsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum koji ima za cilj da zaštiti prava čovjeka, demokraciju i pravnu državu. Europski sud za ljudska prava kontrolira implementaciju Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Zemlje članice Europske unije odlučile su da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile zonu stabilnosti, demokracije i održivog razvoja, zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Europska unija poklanja posebnu pažnju razmjeni postignuća i vrijednosti sa zemljama i narodima izvan svojih granica.

www.europa.eu

Finansirano
od strane Evropske unije
i Vijeća Evrope

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implementirano
od strane Vijeća Evrope